

учнів; ролі в ігрі (учасники згідно отриманих ролей приймають рішення, роблять висновки); роботу в групах, під час якої учень, спілкуючись, вчиться відстоювати свою позицію, прислухатись до думок інших.

Потужним засобом реалізації діяльнісного підходу на уроках біології є запровадження проектної діяльності. Метод проектів орієнтований на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову, спрямовану на розв'язання конкретної проблеми з використанням різноманітних методів і способів навчання і знань з різних галузей науки. Використання проектних технологій є так званим «містком» між теорією і практикою в процесі навчання, виховання і розвитку особистості учня. Ця педагогічна технологія спрямована на застосування фактичних знань та набуття нових (часто шляхом самоосвіти) і є прикладом вдалого поєднання урочної та позаурочної діяльності. Тема проекту є більшою за навчальні завдання, бо вимагає від її виконавців пошукових зусиль, дослідження та розроблення оптимального виконання, неодмінного публічного захисту та аналізу підсумків запровадження [3].

Спостереження за навчально-виховним процесом свідчать, що проектна діяльність на уроках біології є:

- Засобом підвищення продуктивності навчальної праці та її актуалізації;
- Розвивальним середовищем, що формує соціальні вміння, навички та сприяє набуттю навчального і життєвого досвіду;
- Перевіркою відповідності особистого досвіду потребам власної активної трансформаційної ролі в суспільстві;
- Розвитком творчих обдарувань особистості та її самореалізації.

На нашу думку, навчальними завданнями та очікуваними результатами під час роботи учнів основної школи над проектами з біології можуть бути наступні:

- Здійснювати цільовий пошук літератури, інформації в бібліотеках та мережі Інтернет;
- Відбирати потрібну інформацію, аналізувати її, оцінювати;
- Планувати діяльність, розбивати її на етапи;
- Ефективно використовувати комп'ютерну техніку для реалізації поставлених завдань;
- Застосовувати наукові методи пізнання;
- Одержані знання використовувати в повсякденному житті.

Отже, організація навчально-виховного процесу з наголосом на формування, постійне удосконалення власної самостійної навчально-пізнавальної діяльності учня – це надійний, ефективний шлях до покращення якості й результативності освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/oftenrequested/state-standards/>.
2. Загальна методика навчання біології: [навч. посібник] / І. В. Мороз, А. В. Степанюк, О. Д. Гончар та ін.; за ред. І. В. Мороза. – К.: Либідь, 2006. – 592.
3. Технології навчання біології / [Упоряд. К.М. Задорожний]. – Х.: Основа, 2007. – 160 с.
4. Ялалов Ф.Г. Деяательно-компетентностный подход к практико-ориентированному образованию / Ялалов Ф.Г. // Эйдос: интернет-журнал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: www.eidos.ru/journal/2007/0115-2.htm.

Смаль В., Наконечна Н., Горячова О.

Науковий керівник – доц. Крижановська М.А.

ТАЛПОШ ВАСИЛЬ СТЕПАНОВИЧ – ВІДОМИЙ ОРНІТОЛОГ, ПЕДАГОГ І НАТУРАЛІСТ

Є імена і постаті, які ввійшли до світової науки, є ті, хто більш відомий певній науковій спільноті або окремому колу людей, проте кожний з них так чи інакше робить свій внесок у її розвиток. Одним із видатних орнітологів Західної України був Талпош Василь Степанович.

Талпош В. С. народився 24 квітня 1938 р. в селі Іза Хустського району Закарпатської області в селянській родині. В 1945 р. він вступив до 1-го класу Ізясської семирічної школи, яку закінчив у 1952 р. Подальшу освіту отримав у Хустській середній школі.

У 1955 році він вступив на біологічний факультет Ужгородського державного університету. У студентські роки Василь Степанович активно займався спортом, захоплювався малюванням, але найбільші задоволення йому приносили навчальні практики та польові дослідження. Серед його університетських вчителів були: Комендар В. І. (ботанік, доктор біологічних наук, професор Ужгородського державного університету, а з часом Національного університету «Києво-Могилянська академія»), І. І. Колошев (зоолог), К.К. Фасулаті (автор унікальних методичних розробок по збору, фіксуванню, обробітку та зберіганню матеріалів фауни безхребетних). У 1960 році Василь Степанович закінчив університет, отримав диплом з кваліфікацією біолог-зоолог, вчитель біології і хімії середньої школи.

З 1 вересня того ж року Талпош В.С. був зарахований на посаду наукового співробітника та виконуючого обов'язки завідувача зоологічного музею Ужгородського університету. Саме в цей час він

остаточно обирає орнітологічну сферу наукових досліджень і починає вивчення орнітофауни Закарпатської низовини.

У листопаді 1962 року Василь Степанович отримав запрошення на посаду старшого викладача кафедри зоології Кременецького педагогічного інституту де і пропрацював до переведення інституту у 1969 р. до м. Тернополя. Вся подальша його педагогічна та наукова діяльність пов'язана з кафедрою зоології Тернопільського педагогічного інституту.

В травні 1969 р. Василь Степанович захистив кандидатську дисертацію по спеціальності 097 – зоологія на тему «Птицы Закарпатской низменности». Зміст якої викладений на 408 сторінках машинописного тексту, робота ілюстрована 103 графіками, схемами, рисунками, містить 78 таблиць. Список використаної літератури налічує 215 наукових посилань, в тому числі 101 – закордонне. Як додаток була сформована таблиця по харчуванню птахів Закарпатської низовини.

Актуальність обраної теми обумовлюється необхідністю систематизації знань про орнітофауну Закарпатської низовини, з метою уточнення екологічних особливостей досліджуваних видів, шляхом аналізу чисельності і розселення птахів по біотопам.

Матеріалом для дисертації послужили спостереження автора, які проводились протягом 1960 – 1968 рр., а також фондові колекції Зоомузею та кафедри зоології Ужгородського університету, Закарпатського обласного краєзнавчого музею, кафедри зоології Кременецького педінституту, де було переглянуто 500 шкірок і опудал птахів. Паралельно Талпошем В.С. проводилися спостереження у Карпатах, що дало можливість визначити взаємозв'язки між гірською та рівнинною орнітофаунами, а також доповнити існуючі відомості по окремих видах птахів Українських Карпат. У ході проведення польових досліджень було обстежено 518 гнізд, виміряно та зважено 472 яйця, проаналізовано вміст 802 шлунків і 760 палеток. В процесі наукового дослідження була зібрана колекція птахів, яка налічувала понад 600 тушок.

У розділі «Чисельність та поширення птахів Закарпатської низовини» розкриті особливості видового та кількісного складу птахів у різних біотопах та їх угрупованнях. У дисертації розкриваються: різноманіття, причини, що визначають характер розподілу птахів, висвітлюється сезонна динаміка орнітофауни. Автор виділяє важливі біотопічні комплекси: птахи відкритих просторів; лісів та лісових насаджень; садів і виноградників; населених пунктів; водойм та прибережних ділянок.

Щодо зоогеографічного районування лісостепової зони найбільш прийнятною для Талпоша В.С. стала точка зору Б. А. Кузнецової (1950). Уточнення кількісного співвідношення видів птахів окремих екологічних комплексів представлені у розділі «Фауністичний аналіз і орнітогеографічні особливості Закарпатської низовини» де молодий науковець продемонстрував зміни видового складу птахів в межах:

- лісового комплексу – 86 видів;
- серед водолубивих птахів – 43 видів;
- степової фауни – 11 видів;
- комплексу населених пунктів – 11 видів;
- комплексу берегових обривів та ярів – 6 видів.

Остаточно орнітофауна досліджуваного краю формувалася під впливом придунайських степів, з одного боку, і фауни Карпат – з іншого. Василь Степанович стверджував, що на низовині рідко гніздяться деякі типово «карпатські» види – білоспинний дятел, довгохвоста сова. Дає характеристику птахів Закарпатської низовини, які не гніздяться в Карпатах: фазана, великого веретенника, чорного крияка, шилохвоста, ширококоніски, криякви, лугових та болотних лунів, південного соловейка і т.д.

У розділі «Зміни в орнітофауні Закарпатської низовини в ХХ ст» Василь Степанович звертає увагу на те, що досліджувана територія менше ніж за століття зазнала корінних змін під впливом антропогенних факторів, які призвели до різкого зниження чисельності у комплексі водолубних птахів аж до повного зникнення. За останні 50 – 75 років тут перестали гніздитися - сірий журавель, сірий гусак, ходулочник, велика та мала білі чаплі. Осушування боліт та заболочених ділянок привело до різкого зменшення чисельності куликів, чайок, поганок, гусеподібних та голінастих. Особливо помітне зменшення травників та бекасів, річкових та ниркових качок, чорношийого та малого норців, білих лелек, рудих чапель. Аналогічні зміни відбулися і у лісовому орнітокомплексі. Зменшилася чисельність дуплогніздих, всіх денних хижих сов, що обумовлено вирубкою дібров і переслідуванням птахів під приводом їх шкідливої діяльності.

У розділі «Господарське значення птахів Закарпатської низовини і деякі запитання раціонального використання корисної орнітофауни» розглядаються питання:

1. Харчування птахів.
2. Значення авіфауни для мисливства.
3. Деякі природоохоронні заходи спрямовані на відновлення та збільшення чисельності корисної авіфауни.

Талпошем В. С. помічено, що на Закарпатській низовині часто виникають спалахи масового розмноження небезпечного шкідника лісу – дубової листокрутки. Автором встановлено, що цього шкідника споживають у їжу представники близько 38 видів птахів. Найбільше його поїдають польові горобці. Навіть

птахи, які мають спеціалізовано визначене харчування, при масовому розмноженні шкідника також його поїдають (мухоловки, звичайна сова). Птахи знищують й інших метеликів – молей, вогнівок, воляннок і совок. За даними Василя Степановича Талпоша цих метеликів, їх гусениць, лялечок та яйця поїдає 43 види птахів. Цікаві дані були зібрані про роль птахів у знищенні травневого хруща. Шкідник був знайдений в шлунку 15 видів птахів: ворони, сойки, жулана, грака, чорного дрозда, чорнолобого сорокопуда, сороки, вивільги, дубоноса, шпака, хатнього горобця, строкатого та сивого дятлів. У знищенні клопів беруть участі представники 31 виду. У досліджених шлунках найчастіше зустрічалися щитники, серед яких було виявлено таких небезпечних шкідників, як австрійська та маврська черепашки.

Зібрані В. С. Талпошем матеріали свідчать, що на досліджуваній території найбільш прийнятний біологічний метод боротьби з шкідниками, важливу роль в якому і відіграють птахи. Звичайно птахи поїдають і корисних безхребетних (павуків, медоносну бджолу, кокцінелід, мурах та інших), але, як про це зазначає автор, корисні тварини у харчуванні більшості видів займають незначне місце.

Хребетні тварини є об'єктом харчування близько 50 видів птахів, але в основному їх поїдають денні хижі птахи та сови. Найчастіше птахи поїдають мишоподібних гризунів, а з них – полівку звичайну. Велику роль пернаті відіграють в сільському господарстві, оскільки до цієї сфери діяльності людини причетні багаточисленні види (боривітер звичайний, вухата сова, звичайна сова). Птахи, які харчуються рибою є малочисельними, тим більше вони підбирають хвору чи ослаблену рибу, що призводить до оздоровлення водойм. Із мисливських птахів на цій території найбільш цінними є фазан та сіра куріпка.

У дисертаційній роботі В. С. Талпош визначив певні методи для відновлення та збільшення чисельності корисної орнітофауни (наприклад: скорочення вирубок дерев із дуплами, заборона полювання на водосховищах та рисових полях), які служать місцем гніздування та накопичення водоплавних птахів у період перельотів, необхідність знищення бродячих котів та собак, необхідність організації зимової підготовки птахів, заборонити по всій території полювання на хижих птахів та інші. Стверджував, що охорона та раціональне використання фауни птахів – це проблема прикладної орнітології та інших біологічних наук, що вимагає детального дослідження.

В грудні 1972 р. молодий вчений був затверджений у вченому званні доцента по кафедрі зоологія Тернопільського державного педагогічного інституту.

Все своє життя Василь Степанович займався громадською роботою в рамках діяльності орнітологічного товариства. 2 лютого 1984 р. Василь Талпош став головою оргкомітету Першої робочої наради орнітологів західних областей України, що відбулася на кафедрі зоології ТДПІ. Нарада сприяла розвитку аматорського орнітологічного руху на заході України. Тоді ж з його ініціативи виник регіональний банк гнізд птахів заходу України, що переріс у Банк даних про гнізда і кладки птахів України. В листопаді 1987 року Василь Степанович був нагороджений медаллю «Ветеран праці».

У науковому доробку Василя Степановича понад 90 наукових публікацій, методичних посібників, багато науково-популярних видань. З 30 липня 1999 року Василь Степанович виходить на пенсію, і продовжує наукову працю.

Нехай зерна праці, духовності і мудрості, посіяні Василем Степановичем проростуть у поколіннях його учнів та відгукнуться душевною теплотою у серцях вдячних нащадків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Талпош В. С. Птицы Закарпатской низменности: автореф. дисс. на соиск. уч. степ. канд. биол. наук: спец. 097 – зоология / Талпош В.С. – Киев, 1969. – 22 с.

Шевчук Р., Бей А., Зіброцька О.

Науковий керівник – доц. Шевчик Л.О.

РЕГІОНАЛЬНА ФАУНА ХРЕБЕТНИХ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ ТАЛПОША В. С.

Стаття написана з метою аналізу регіональної фауни хребетних Західної України у науковій спадщині Талпоша В. С.

Знаний в Україні орнітолог, талановитий вчитель – Талпош Василь Степанович залишив яскраві сторінки наукових праць, що і сьогодні важливі для вчених чи для тих, хто починаючи працювати на орнітологічній ниві, дбає про збереження природи рідного краю.

У науковому доробку Василя Степановича багато наукових посібників, понад 90 наукових публікацій з біології птахів та інших хребетних тварин.

У 2000 році Талпош В. С. публікує розрахований на студентів біологічних факультетів та неспеціалізованих закладів, які вивчають дисципліну «Зоологія», вчителів біології, учнів, читачів, які цікавляться біологією словник-довідник «Зоологія. Поняття. Терміни» [1].